

Socialnämndens handläggning
av vissa frågor om vårdnad,
boende och umgänge

I Socialstyrelsens författningssamling (SOSFS) publiceras verkets föreskrifter och allmänna råd.

- Föreskrifter är bindande regler.
- Allmänna råd innehåller rekommendationer om hur en författning kan eller bör tillämpas och utesluter inte andra sätt att uppnå de mål som avses i författningen.

Socialstyrelsen ger årligen ut en förteckning över gällande föreskrifter och allmänna råd.

SOSFS kan beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67, e-post socialstyrelsen@strd.se

ISSN 0346-6019 Artikelnr 2003-10-14

Tryck: Grafikerna Livréna i Kungälv AB, Kungälv 2003

Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens handläggning av vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge;

**SOSFS
2003:14 (S)**

Utkom från trycket
den 16 oktober 2003

beslutade den 16 september 2003.

I dessa allmänna råd ges rekommendationer till stöd för socialnämndens handläggning av vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge enligt föräldrabalken (1949:381) och socialtjänstlagen (2001:453).

SAMARBETSSAMTAL

Av 6 kap. 18 § föräldrabalken följer att föräldrar enligt 5 kap. 3 § socialtjänstlagen genom samarbetssamtal kan få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge.

Ramen för samarbetssamtalen

Samtalsledaren bör erbjuda barnets föräldrar ett första samtal inom två eller högst tre veckor från det att de har kontaktat socialnämnden eller från det att en remiss från rätten har kommit in till nämnden.

Samtalsledaren bör klargöra syftet med samtalen. Vidare bör denne informera om samtalens inriktning och karaktär samt vilken sekretess som kommer att gälla för uppgifterna från samtalen.

Om föräldrarna närmar sig en samförstånds lösning, som enligt samtalsledarens bedömning inte är förenlig med barnets bästa, bör samtalsledaren redovisa följderna av förslaget för att söka vidga föräldrarnas förståelse för barnet och dess situation.

Om samtalsledaren bedömer att fortsatta samtal inte kan hjälpa föräldrarna att lösa frågorna om vårdnad, boende och umgänge, bör de informeras om detta och samtalen avslutas. Vidare bör föräldrarna informeras om möjligheten till stöd i annan form, t.ex. familjerådgivning.

Barnets roll

Bedömningen av om det är lämpligt att tala med barnet i samband med föräldrarnas samarbetssamtal bör, förutom barnets ålder och mognad, göras utifrån barnets egna behov av att få information och att få berätta om sin situation. Samtalsledaren bör noga överväga vilket syfte samtalet med barnet skall ha.

Uppföljning av samarbetsamtal

Om föräldrarna når en överenskommelse, bör de erbjudas en tid för ett samtal för att följa upp om frågorna om vårdnad, boende och umgänge har löst sig till barnets bästa eller om det finns anledning att göra tillägg eller ändringar i överenskommelsen.

Samarbetsamtal vid misstankar om våld eller annan kränkande behandling

För att identifiera de kvinnor eller män som är eller har varit utsatta för våld, hot, kontroll eller någon annan kränkande behandling inom familjen bör samtalsledaren ställa frågor om detta. Om det då kommer fram uppgifter som tyder på något av nämnda förhållanden, bör samtalsledaren erbjuda föräldrarna enskilda samtal för att kunna bedöma om och hur fortsatta samtal skall genomföras. Om samtalsledaren anser att det inte är lämpligt med samarbetsamtal, bör föräldrarna informeras om samtalsledarens bedömning.

Om en förälder uppger att det har förekommit t.ex. våld eller hot, bör samtalsledaren alltid göra en bedömning av vilka säkerhetsåtgärder som behövs vid samtalen.

Om samtalsledaren bedömer att samtalen endast är ett sätt att försöka fortsätta kontrollera den andre föräldern eller få tillfälle att träffa denne, bör de avslutas.

Samtalsledaren bör kartlägga

- i vilken utsträckning barnet har bevittnat våld, andra övergrepp eller annan kränkande behandling och hur barnet har reagerat,
- om barnet självt har blivit utsatt, och
- hur föräldrarna ser på barnets behov av stöd.

AVTAL OM VÅRDNAD, BOENDE OCH UMGÄNGE

Av 6 kap. 17 a § föräldrabalken följer att föräldrar enligt 5 kap. 3 § socialtjänstlagen kan få hjälp att träffa avtal om vårdnad, boende och umgänge. Socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört prövar om ett avtal mellan föräldrarna enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § andra stycket föräldrabalken skall godkännas.

Personligt sammanträffande

Innan socialnämnden godkänner ett avtal om vårdnad, boende och umgänge bör handläggaren träffa föräldrarna.

Handläggaren bör informera föräldrarna om avtalets rättsliga verkan samt de ekonomiska konsekvenser som den valda lösningen kan få.

Barnets inställning

Handläggaren bör bilda sig en uppfattning om barnets inställning utifrån samtalet med föräldrarna. Om det efter samtalet finns oklarheter, bör handläggaren om det är lämpligt tala med barnet.

Allvarliga problem hos föräldrarna

Utredaren bör vid sin bedömning av avtalet vara uppmärksam på sådana problem hos föräldrarna som kan påverka förutsättningarna för det.

Avtal om vårdnad

Tidsbegränsade avtal om vårdnad bör i regel inte godkännas.

Avtal om boende

Vid handläggarens bedömning av om ett avtal om växelvis boende är till barnets bästa bör hänsyn tas till barnets rätt till eget livsrum, t.ex. behov av kontinuitet i förskola eller skola, kamratkontakter och fritidsaktiviteter.

Avtal om umgänge

I ett avtal om umgänge bör det klart framgå när umgänget skall äga rum och var och av vem barnet skall hämtas och lämnas.

Föräldrar med anknytning till annat land

Föräldrar som har anknytning till ett annat land, t.ex. genom medborgarskap eller hemvist, bör informeras om att det inte är säkert att ett avtal om vårdnad, boende och umgänge gäller i hemlandet och att de kan vända sig till det landets ambassad eller konsulat för information.

Avtalets form

Separata avtal bör upprättas för

- de olika områdena vårdnad, boende och umgänge, och
- varje barn i en syskonskara.

”SNABBUPPLYSNINGAR”

Enligt 6 kap. 20 § andra stycket föräldrabalken kan rätten inför ett interimistiskt beslut om vårdnad, boende och umgänge hämta in upplysningar från socialnämnden.

Om rätten vill ha upplysningar inför ett sådant beslut, bör utredaren alltid hämta in uppgifter om föräldrarna från socialtjänstens register. Vidare bör utredaren bedöma om det finns skäl att hämta in uppgifter

från Rikspolisstyrelsens belastnings- och misstankeregister.

Utredaren bör alltid ha ett samtal med föräldrarna. Det bör handla om

- barnets situation,
- föräldrarnas möjligheter att samverka, och
- vilka möjliga lösningar av tvisten föräldrarna ser.

I samtalet med föräldrarna bör utredaren bilda sig en uppfattning om det, utifrån barnets ålder och mognad, är lämpligt att även tala med barnet.

Om det kommer fram något som ger utredaren anledning att anta att någon av föräldrarna brister i omsorgen om barnet, bör utredningen utvidgas, t.ex. genom ytterligare samtal med föräldrarna eller referenspersoner.

I samband med att rätten begär upplysningar inför det interimistiska beslutet bör socialtjänsten erbjuda föräldrarna samarbetsamtal.

UTREDNING OM VÅRDNAD, BOENDE OCH UMGÄNGE

Enligt 6 kap. 19 § tredje stycket föräldrabalken får rätten uppdra åt socialnämnden att utse någon att verkställa en utredning om vårdnad, boende och umgänge. Rätten får fastställa riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen skall vara slutförd.

Påbörja utredning

Socialnämnden bör så snart som möjligt efter det att den har fått en begäran från rätten utse någon att verkställa utredningen. Utredaren bör därefter omgående påbörja den.

Utredaren bör begränsa utredningen till sådant som kan vara relevant för rätten.

Föräldrar bosatta i olika kommuner

Om rätten ger två socialnämnder i uppdrag att var för sig utse en utredare som verkställer varsin utredning, bör utredarna gemensamt diskutera hur arbetet skall bedrivas för att försäkra sig om att utredningarnas kvalitet blir lika god. Utredarna bör fortlöpande och i förekommande fall inom ramen för rättens riktlinjer samråda när det gäller t.ex.

- antal träffar med föräldrar och barn,
- när träffarna skall äga rum,
- vem som skall ansvara för samtal med barnet, och
- referenspersoner.

Kontakten med föräldrarna

Inledande samtal

I kallelsen till det första samtalet bör föräldrarna uppmanas att kontakta utredaren, om någon av föräldrarna anser att något särskilt talar emot ett gemensamt samtal.

Utredaren bör informera föräldrarna om

- utredningens syfte och förlopp,
- utredarens, advokatens och rättens olika roller,
- det skriftliga material som utredaren redan har tillgång till, och
- om utdrag kommer att hämtas in från socialtjänstens register samt Rikspolisstyrelsens belastnings- och misstankeregister.

Utredaren bör även informera föräldrarna om varför han eller hon kommer att träffa barnet. Vidare bör utredaren ge föräldrarna råd om hur de kan berätta för barnet om utredningen och förbereda barnet på utredarens hembesök och samtal.

Utredaren bör upplysa föräldrarna om att de när som helst under utredningen kan påbörja samarbetsamtal och i avvaktan på att dessa genomförs, med rättens godkännande, låta utredningen vila.

Utredaren bör informera föräldrarna om vilka eventuella kontakter som, med stöd av 1 kap. 5 § sekretesslagen, kan komma att tas med referenspersoner.

Fortsatta samtal

De fortsatta samtalen bör handla om barnet och barnets behov, föräldrarollen och föräldrarnas omsorgsförmåga. Samtalen bör framför allt inriktas på respektive förälders beskrivning av barnet och dess uppväxt samt synen på

- barnets nuvarande situation,
- vårdsnaden, boendet och umgänget,
- samarbetet med den andra föräldern, och
- den andra parten som förälder.

Utredaren bör fråga föräldrarna om vilka alternativa lösningar de kan se och konsekvenserna för barnet.

Allvarliga problem hos föräldrarna

Utredaren bör vara uppmärksam på sådant som tyder på t.ex. missbruk, personlighetsstörning, psykisk sjukdom eller utvecklingsstörning hos någon av föräldrarna. Utredaren bör ställa frågor på ett sådant sätt att det kommer fram om det har förekommit våld, hot, kontroll eller andra kränkningar mellan föräldrarna.

Om något tyder på sådana problem, bör utredaren ställa frågor om hur dessa har påverkat barnet, vad det har bevittnat och vad barnet självt eventuellt har utsatts för. Utredaren bör ta reda på hur svårigheterna påverkar föräldrarnas omsorgsförmåga.

Föräldrars uppgifter om varandra

Om en förälder lämnar graverande uppgifter om den andra föräldern, t.ex. om missbruk, våldsbenägenhet eller annan svår problematik, bör utredaren så snart det är möjligt i ett efterföljande samtal låta den andra föräldern bemöta uppgifterna.

Ny partner

Om en förälder lever i ett nytt förhållande, bör utredaren ha samtal med den nya partnern och bedöma dennes relation och inställning till barnet.

Kontakten med barnet

Utredaren bör alltid träffa barnet både enskilt och tillsammans med respektive förälder. Syftet bör vara att

- lära känna barnet,
- bedöma barnets utveckling och mognad,
- bedöma hur barnet mår, och
- bedöma samspelet med och anknytningen till föräldrarna.

Utredaren bör ge barnet tillfälle att berätta eller på annat sätt åskådliggöra hur det ser på sin situation. Av 6 kap. 19 § fjärde stycket föräldrabalken följer att den som verkställer en utredning skall, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten. Utredaren bör inte pressa barnet att lämna synpunkter eller att ta ställning i sak.

Om utredningen avser flera barn, bör utredaren ge vart och ett möjlighet att komma till tals i enskilda samtal så att de kan uttrycka sina tankar och sin inställning oberoende av varandra.

Utredaren bör anpassa samtalens innehåll och längd till barnets ålder och mognad.

Avslutande samtal

Utredaren bör erbjuda föräldrarna ett avslutande samtal, enskilt eller tillsammans, för att sammanfatta arbetet med utredningen.

Om det är lämpligt, bör även barnet informeras om vad utredaren kommit fram till i utredningen.

Referenspersoner

Innan utredaren kontaktar en referensperson bör han eller hon noga överväga syftet med kontakten.

Utredaren bör i första hand ta in uppgifter från personer som känner barnet väl utifrån en professionell relation och som genom sin yrkeskunskap om barn, t.ex. personal vid förskola, skola och fritidshem, kan ge viktiga upplysningar om barnet.

Utredaren bör i regel intervjua referenspersonerna vid ett personligt sammanträffande.

Kontakten med referenspersonen bör inriktas på

- barnets fysiska och psykiska hälsa och utveckling,
- referenspersonens bild av t.ex. relationer och samspel mellan barnet och föräldrarna, och
- referenspersonens kontakt med föräldrarna.

Utredaren bör betona att det inte är referenspersonens ansvar att ta ställning i frågan om vårdnad, boende och umgänge. Referenspersonen bör informeras om att hans eller hennes uttalanden kommer att ingå i utredningen som en del i underlaget för rättsens beslut.

Registeruppgifter

Utredaren bör alltid hämta in uppgifter från socialtjänstens register. Vidare bör utredaren bedöma om det finns skäl att hämta in uppgifter från Rikspolisstyrelsens belastnings- och misstankeregister.

Utredningsrapporten

Utredaren bör bl.a. redovisa

- när utredningen påbörjades och avslutades,
- antalet samtal med föräldrar och barn,
- när och var samtalen ägde rum samt i vilka konstellationer, och
- vilka referenspersoner utredaren valde att kontakta och varför.

Utredaren bör redovisa om det finns brister i utredningen, t.ex. att någon av föräldrarna inte har medverkat.

Utredaren bör begränsa rapporten till sådant som kan vara relevant för rätten.

Om barnet

Om uppdraget från rätten avser flera barn, bör varje barn redovisas för sig i rapporten.

Utredaren bör kortfattat beskriva de yttre förhållanden under vilka barnet lever. Även barnets fysiska och psykiska hälsa samt omsorgsbehov bör beskrivas, t.ex. hur barnet har reagerat på den ändrade familjesituationen i samband med separationen och hur väl barnet har funnit sig till rätta.

Utredaren bör sammanfatta redovisa uppgifterna om barnet från föräldrarna respektive referenspersoner, register och från barnet självt. Utredaren bör dessutom ge sin egen bild av barnet och ange vad den grundar sig på.

Om utredaren inte har haft någon kontakt eller något samtal med barnet, bör anledningen till det redovisas. Om det inte har varit lämpligt att klarlägga barnets inställning, bör det liksom skälen för detta anges.

Om föräldrarna

Efter en kortfattad beskrivning av de yttre förhållanden under vilka föräldrarna lever bör rapporten främst inrikta sig på föräldrarnas omsorgs- och samarbetsförmåga.

Om någon av föräldrarna har sådana problem som inverkar på livsföringen och omsorgsförmågan, t.ex. missbruk, psykisk sjukdom, våldsbänagenhet och kriminalitet, bör det redovisas.

Referenspersoner

Utredaren bör kortfattat redovisa vad referenspersonerna har sagt.

Om en referensperson är släkt med eller vän till en förälder, bör utredaren redovisa släktskapet respektive vänskapen och motivet till valet av referenspersonen.

Registeruppgifter

Utredaren bör redovisa sådana uppgifter från socialtjänstens register och Rikspolisstyrelsens belastnings- och misstankeregister som kan vara relevanta.

Utredarens bedömning

Utredaren bör, med beaktande av eventuella riktlinjer från rätten, redovisa sin bedömning av t.ex.

- barnets känslomässiga anknytning och relation till respektive förälder,
- innebörden och vikten av barnets egen inställning,
- respektive förälders lämplighet som vårdnadshavare, bo- och umgängesförälder,
- hur barnets behov av en nära och god kontakt med föräldrarna bäst kan tillgodoses,
- barnets möjligheter att få sina behov och rättigheter tillgodosedda,
- om barnet kan fara illa, t.ex. om någon av föräldrarna har gjort sig skyldig till våld eller andra övergrepp mot barnet eller den andra föräldern,
- föräldrarnas vilja och förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet,
- föräldrarnas förmåga att hålla barnet utanför sina konflikter,
- föräldrarnas förmåga att skilja på egna behov och barnets samt att prioritera barnets behov framför sina egna, och
- övriga individuella förhållanden, t.ex. om barnet har behov av särskilt stöd.

Oavsett om utredaren kompletterar rapporten med ett förslag, bör denne alltid beskriva vad olika beslut kan komma att innebära för barnet, dvs. lämna en konsekvensbeskrivning.

UPPFÖLJANDE SAMTAL

Efter avslutad utredning och när rätten har meddelat dom bör socialnämnden som en av de åtgärder som följer av 5 kap. 1 § socialtjänstlagen erbjuda föräldrarna en tid för ett uppföljningssamtal. I samband med detta bör utredaren även erbjuda barnet ett uppföljningssamtal.

SOCIALNÄMNDENS MÖJLIGHET ATT FÖRA TALAN NÄR UMGÄNGE BEGÄRS AV ANNAN ÄN FÖRÄLDER

Enligt 6 kap. 15 a § föräldrabalken får, om umgänge begärs av någon annan än en förälder, talan föras av socialnämnden.

Om socialnämnden bedömer att umgänge är till barnets bästa, bör nämnden innan den beslutar sig för om talan skall föras vid domstol försöka nå en överenskommelse om umgänge på frivillig väg.

KONTAKTPERSONER VID UMGÄNGE

Enligt 6 kap. 15 a § föräldrabalken skall rätten besluta om umgänge efter vad som är bäst för barnet. Med stöd av denna bestämmelse kan rätten förordna att umgänget skall utövas i närvaro av en person som utses av socialnämnden.

En kontaktperson kan också beviljas som bistånd på en begäran eller efter samtycke av den enskilde enligt 3 kap. 6 § socialtjänstlagen.

Lämplighet

Socialnämnden bör, med den tilltänkte kontaktpersonens samtycke, begära uppgifter från socialtjänstens register, Rikspolisstyrelsens belastnings- och misstankeregister samt eventuellt kontakta referenspersoner.

Uppdraget

Uppdraget till kontaktpersonen bör vara skriftligt. Vidare bör uppdraget vara detaljerat och tydligt. Det bör bl.a. framgå

- vad syftet med insatsen är,
- vad kontaktpersonen skall vara vaksam på,
- vilka förhållningsregler som skall gälla i det enskilda fallet,
- att kontaktpersonen skall vara neutral och sätta barnets bästa främst, och
- hur uppföljning av insatsen skall göras.

Socialnämnden bör också klargöra uppdraget för föräldrarna och informera om de instruktioner som nämnden har givit till kontaktpersonen.

Stöd till kontaktpersonen

Kontaktpersonen bör ha tillgång till stöd från den ansvarige handläggaren. I komplicerade fall bör kontaktpersonen ha tillgång till stöd i form av kvalificerad handledning.

Socialstyrelsen

KERSTIN WIGZELL

Pernilla Krusberg
(Socialtjänstavdelningen)